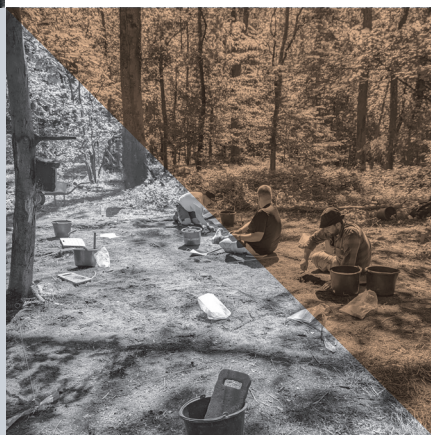
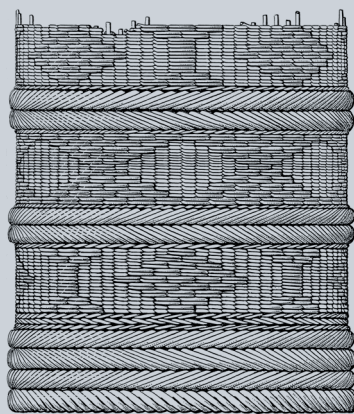
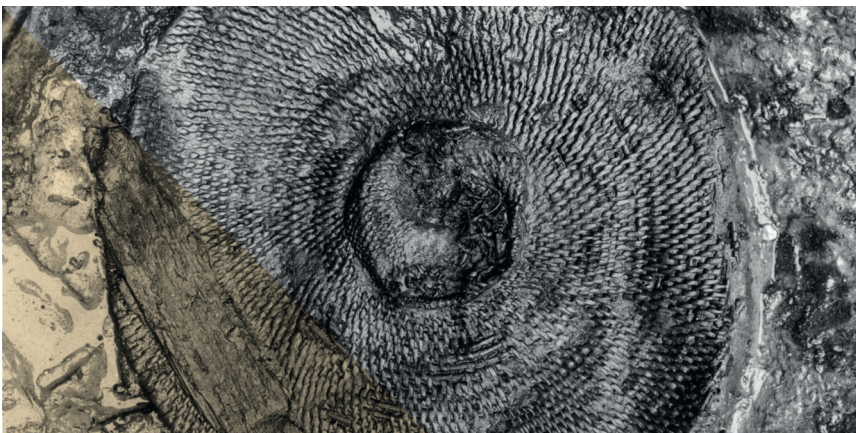

ARKÆOLOGISK FORUM

50 · 2024

INDHOLD · 50 · 2024

FaF – et arkæologisk aktiv igennem 27 år Ulla Odgaard	4
Må befrielsen aldrig komme – en kommentar til Andres Dobats debatindlæg "Befrielsens øjeblik" Esben Aarsleff	12
Privatisering af arkæologien vil skade studerende og fagets kvalitet Andreas Schäfler	18
Privatisering eller Kaos? – tanker afledt af Dobat i Arkæologisk Forum nr. 49 Kristoffer Buck Pedersen	22
Fremtidens fortidskunstforskning Kvantitative tilgange til mesolitisk ornamentik* Lasse Lukas Platz Herskind	26
Kurven fra Vorbasse Mette Palm	40
Arkæologiske fund af kurve – og et par flettede fiskeruser Steen Hedegaard Madsen	48

*) Peer reviewed

FaF – et arkæologisk aktiv igennem 27 år

Abstract

FaF – an archaeological asset through 27 years

FaF serves as a network for all professionally trained archaeologists in Denmark, regardless of their affiliation or employment status. Founded in 1997, FaF emerged as a response to the uncertain job prospects facing archaeologists after finishing university studies. Through symposiums and publications in its journal, Arkæologisk Forum, FaF has facilitated discussions on current archaeological research, and the interests of archaeology in society. Despite significant improvements in recent years, challenges for archaeologists remain. FaF continues to serve as a platform for knowledge sharing, professional networking, and advocacy, aiming to support and strengthen the archaeological profession in Denmark.

Ulla Odgaard

Som medstifter af foreningen og mangeårigt medlem af bestyrelsen er jeg, i anledning af, at Arkæologisk Forum runder udgave nummer 50, blevet spurgt, om jeg vil beskrive, hvad FaF er – og hvad vi kan bruge FaF til. Jeg vil derfor fortælle om vores idé med foreningen og lidt af historien, og til slut give nogle bud på, hvad vi kan gøre i fremtiden.

Ideen

FaF er et netværk, som rummer alle faguddannede arkæologer – hvad enten man er arkæologistuderende eller fastansat arkæolog på et universitet eller et museum, arbejder projektbaseret på udgravninger eller forskningsprojekter, er arbejdsløs eller slet ikke er tilknyttet en arkæologisk institution. Det, der samler os, er interessen og ønsket om at styrke og udvikle vores fag. Rent teknisk er FaF en medlemsforening med et foreningsblad (der udgives som tidsskrift), en hjemmeside og et Zoom-abonnement. Det er meningen, at disse tre aktiver skal fungere som fix-punkter og redskaber i et netværk, hvor arkæologiske emner kan kommunikeres og diskuteres. På den måde kan FaFs medlemmer have mulighed for at indgå i den arkæologiske debat – både den talte og den skriftlige. Som del af et vidensfag er det vigtigt for den enkelte arkæolog at kunne holde sig orienteret om nye fund og erkendelser. Det er også vigtigt for fagets udvikling, at så mange som muligt af de nu omkring 1000 uddannede arkæologer i Danmark bidrager til de faglige diskussioner. Desuden får man som medlem jævnligt et nyhedsbrev med oplysninger om f.eks. arrangementer.

Igennem FaFs historie har der været fokuseret på aktuel arkæologisk forskning, dansk arkæologis vilkår og det arkæologiske arbejdsmarked. Forskningen, arkæologiens og arkæologers vilkår hænger naturligvis sammen. Disse emner er blevet diskuteret ved foredrag og symposier og i tidsskriftet Arkæologisk Forum, hvoraf man kan finde samtlige artikler, der er udgivet for mere end et år siden, på foreningens hjemmeside: www.archaeology.dk. Igennem tiden har foreningen afholdt adskillige foredragsaftener og symposier (der er en liste over de fleste på hjemmesiden), som har dækket forskellige emner af det arkæologiske spektrum. Både Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Nationalmuseet og Odense Bys Museer har stillet lokaler til rådighed ved disse arrangementer. Desuden har vi haft fælles udflugter til arkæologiske lokaliteter og museer (Fig. 1).

Begyndelsen

FaF blev stiftet i 1997, hvor idéen opstod blandt nogle arkæologer, der var færdige med studiet og nogle næsten-færdige studerende, som et forsøg på at lægge en redningsplanke hen over det sorte hul, der åbnede sig foran mange af os, når vi afsluttede vores uddannelse på institutterne. Fra de mere eller mindre trygge rammer i et fagligt fællesskab stod man pludselig meget

Fig. 1. FaF besøgte i 2013 Moesgaard Museum, hvor der blev diskuteret livligt efter rundvisning ved Pauline Asingh.

alene og uden kolleger i en uforudsigelig og usikker arbejdssituation med stor arbejdsløshed.

Nogle af os er gamle nok til at huske dengang før Museumsloven af 2001 trådte i kraft. Man kan få en fornemmelse af situationen, ved at læse et interview med tidligere rigsantikvar Steen Hvass fra 1999. Han mente, at hvis der bare var en arkæolog, som ledede udgravningen, kunne den godt gennemføres med amatører og studerende (Hansen, González & Petersen 1999). Dengang var det rigsantikvaren, som sad og delte ud af en ikke særlig stor pose penge til arkæologiske undersøgelser, så museerne brugte i høj grad studerende og frivillige som arbejdskraft. Flere af os har oplevet at få at vide, at vi kunne være mere sikre på job, hvis vi lod være med at gøre vores studier færdige. Derfor var det heller ikke ualmindeligt at have flere års graveerfaring på CV-et som studerende og en meget lang studietid bag sig.

Arkæologiens vilkår

Museumsloven af 2001 markerede et stort skift i dansk arkæologi i og med, at arkæologiske undersøgelser nu blev tænkt ind i anlægsprojekter ud fra princippet om at "ødelæggeren betaler".

FaF afholdt i forløbet op til lovens vedtagelse flere arrangementer, hvor medlemmer af Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat (RAS) og Det Arkæologiske Nævn holdt indlæg med efterfølgende debat. I dette forløb blev vi i foreningen opmærksomme på de magtkampe og kompromisser, der ligger bag arkæologiens vilkår i samfundet. I Arkæologisk Forum fra efteråret 2001 (Johansen 2001) beskrev RAS' sekretariatschef Erik Johansen baggrunden for loven, som blandt andet var Malta-konventionen. Efterfølgende indsendte

FaF hørings svar, som især problematiserede, at forundersøgelser var frivillige, og at der ikke blev afsat penge til forskning.

Museumsloven blev vedtaget og implementeret i 2002-2003, og nu med væsentligt flere penge til udgravninger, da bygherre blev forpligtet til at betale for arkæologisk arbejde i forbindelse med nybyggeri på arealer, hvor der fandtes væsentlige fortidsminder.

Den nye afhængighed af bygherre indførte imidlertid en ny tankegang på nogle af museerne, hvor man begyndte at opfatte udgravningsarbejdet og resultaterne som tilhørende bygherrerne. Det kunne føre til så besynderlige forhold, som at de udgravende arkæologer ikke måtte fortælle andre arkæologer om, hvilke fund der blev gjort på en given udgravning.

Selv i Det Arkæologiske Råd (DAR), (tidligere Det Arkæologiske Nævn), som vi troede var garanter for – og nogle af de fremmeste til at varetage – arkæologiens interesser, kom der en holdning af forretningsmæssig "køb og salg tankegang". Denne påtagede "sælger-underdanighed" overfor "kunden" – bygherren – som jo egentlig blot fulgte lovens ord og betalte for udgravningen af den arkæologi, som de ellers ville have frarøvet os alle sammen viden om i al fremtid, udartede sig til det absurde. FaF forsøgte på flere måder at protestere imod sælger-holdningen, både ved diskussioner med kolleger på museerne og gennem forsøgt dialog med medlemmer af DAR. I en diskursanalyse (Rostock 2007), med udgangspunkt i DARs mødereferater, samles op på situationen, som den så ud på daværende tidspunkt. Dengang kunne ikke engang Kulturarvsstyrelsen svare klart på spørgsmålet om retten til de arkæologiske data. De blev nødt til at hyre en jurist, som svarede i en såkaldt "formodning", at man ikke måtte formode bygherren havde rettigheder til data (Rostock 2007). I øvrigt førte Jette Rostocks nærlæsning og analyser af DARs mødereferater samt FaFs deltagelse i DARs åbne årsmøde til en ny forsigtighed hos DAR, hvis referater i en periode ikke længere var tilgængelige.

De manglende midler til forskning i kombination med øget udgravningsaktivitet betød, at hyldemeter efter hyldemeter blev fyldt op med arkæologiske fund på museerne, uden at der kom øget forskning og viden ud af det. Der var ikke blevet lyttet til FaF og mange andre, som pegede på problemet med den manglende finansiering af forskningen.

F.eks. i Arkæologisk Forum nr. 18, 2008, sammenfatter lektor emeritus Jørgen Lund fra Aarhus Universitet problemstillingen: *"Den nye museumslov har været til gavn for det feltarkæologiske arbejde, men hvad angår en øget arkæologisk forskning har den intet betydet. Loven, som påstås at overholde Malta-*

konventionen fuldt og helt, administreres på en sådan måde, at udgravningen betragtes som afsluttet, når der er afleveret beretning og bygherrerapport! Men hvem skal så betale for forskningsformidling? Ja, svaret blæser i vinden, og ingen ønsker åbenbart at påtage sig dette ansvar. Gør man ikke noget ved det, vokser afstanden mellem "fakturaen" og "forskningen" støt og hurtigt." (Lund 2008:28)

I forløbet mistede vi også AUD – Arkæologiske Udgravninger i Danmark – som var et årligt katalog over de udførte udgravninger. Det problematiske i afskaffelsen af denne offentliggørelse af viden om det arkæologiske arbejde, udgjorde naturligvis en mangel for danske arkæologer, hvilket også blev påpeget af en international evaluering af implementeringen af museumsloven. Udvalget, hvori indgik forskere fra England, Tyskland, Norge, Holland og Sverige konkluderede, at der var dårlig sammenhæng mellem det arbejde, der udførtes på museerne og forskningen på universiteterne. Udvalget pegede også på manglende formidling: *"Dog må det slås fast, at resultaterne af de danske arkæologiske undersøgelser siden 2002 ikke er særligt synlige internationalt. Selv i Skandinavien, hvor de sproglige barrierer er lave, kniber det med at opfange bl.a. vigtige fund og metodiske landvindinger. Efter ophøret af "Arkæologiske Udgravninger i Danmark (...)" mangler der i høj grad en publikation, der regelmæssigt kan formidle dansk arkæologi internationalt"* (Kulturarvsstyrelsen 2009:11).

I disse år fra 2003-2013 med udtalt manglende kommunikation inden for arkæologien afholdt FaF en række symposier. Emnerne var "Gruber – hvad er det?" 2003, "Jernalderbebyggelsen på Sjælland" 2005, "Naturvidenskabelige veje i arkæologi" 2006, "Politisk Arkæologi & Arkæologisk Politik" 2008 (som der også kan læses om i et særnummer af Arkæologisk Forum 2009 (Villumsen & Borake 2009)), "Sådan gør man i Sverige... Myter og metoder i svensk arkæologi" 2010 (Beck 2010) samt "Arkæologien i en Verden i forandring" 2013. Disse møder, hvoraf nogle blev afholdt i Aarhus og nogle i København, samlede ofte mere end hundrede arkæologer, som kom fra både Jylland og Sjælland. Dengang var det ikke så almindeligt, at der blev afholdt konferencer eller symposier, der var åbne for alle arkæologer, så da brugte vi FaF til at opfylde et behov for at samles, vidensdele og diskutere.

Arkæologers vilkår

Flere af os har prøvet at være arbejdsløse. Faste stillinger på museer og institutter er langt færre end det antal arkæologer, der er uddannet. I 2012 besluttede foreningen at lave en nærmere undersøgelse af problemets omfang. Som en opstart foretog vi en rundringning til de dengang 48 museer med arkæologisk ansvar og spurgte om, hvor mange arkæologer de havde haft ansat i løbet af det seneste år. Antallet viste sig at være i omegnen af

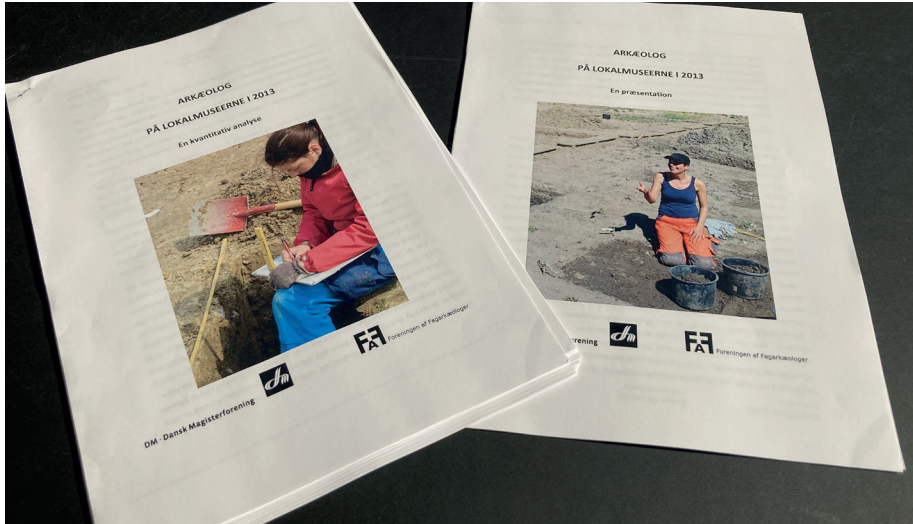

Fig. 2. I 2015 udkom resultatet af undersøgelsen af arbejdslivet på de arkæologiske museer (Foreningen af Fagarkæologer & Dansk Magisterforening 2015).

700, og når vi hertil lagde ansatte på universiteter og arbejdsløse, nærmede vi os de 1000.

Sammen med Dansk Magisterforening (DM) udførte vi derefter en spørgeskemaundersøgelse med henblik på at få lavet en undersøgelse af arkæologernes arbejdsliv på lokalmuseerne. Det lykkedes at nå ud til 235 færdiguddannede, beskæftigede arkæologer.

Resultaterne, som udkom i undersøgelsesrapporten "Arkæolog på lokalmuseerne i 2013. En kvantitativ analyse" (fig. 2) viste blandt andet, at 43 % af denne arbejdsstyrke var løstansatte. Endnu værre viste den også, at kun ganske få fik mulighed for forskningsarbejde, og at der på dette tidspunkt kun var få arkæologer på lokalmuseerne, hvis alder oversteg de 40 år. Gentagne gravninger uden mulighed for at arbejde efterfølgende med materialet og periodisk arbejdsløshed fungerer ikke for alle i længden. Resultatet har selvfølgelig været en vis hjerneflugt med følge af tabt viden fra faget (Rostock & Odgaard 2015; Foreningen af Fagarkæologer & Dansk Magisterforening 2015).

Nye tider

En følge af den internationale evaluering af museumslovens implementering betød, at der i 2011 blev stillet nye krav til de statsanerkendte museer med arkæologisk ansvar. De skulle pr. januar 2014 have udfærdiget en forskningsplan og fra da af løbende publicere i fagfællebedømte medier. De

skulle også inden for en periode på 5 år sørge for styrkelse og udvikling af det faglige og akademiske niveau, og publicere monografier eller ph.d.-afhandlinger.

Disse bestemmelser gav et stort løft til dansk arkæologisk forskning, da der nu kom et større samarbejde mellem museerne og universiteterne omkring de adskillige nye ph.d.-stillinger på museerne. Publikationerne er siden blomstret frem med spændende ny forskning – så er alt nu godt?

Hm – der er stadig udfordringer både ved arkæologiens og arkæologers vilkår. I dag er det "Det Arkæologiske Udvalg" (DAU), bestående af 10 arkæologer fra landets museer og institutter, der rådgiver Kulturstyrelsen angående prioriteringerne af de arkæologiske udgravninger. Og de har ikke noget nemt job.

Det store forbrug af nye arealer til veje og bebyggelser sætter pres på arkæologien. Trods bygherrebetaling har vi hørt fra kolleger, at ikke mindst ved grusgravninger, hvor der ret hurtigt fjernes store mængder grus, er lovgivningen ikke tilstrækkelig til at sikre, at undersøgelser kan gennemføres forsvarligt. Og de dyrkningstruede anlæg – altså anlæg under marker, der pløjes hvert år – er stadig truede (f.eks. Voss & Rostock 2002; Jensen 2003). Arkæologiens gamle motto om, at det er bedre at bevare dele af arkæologien i jorden til fremtiden, er under stort pres. Som forening bestående af arkæologer med roller og erfaringer fra alle afskygninger af fagets facetter, kan vi f.eks. supplere og støtte DAU i deres arbejde som arkæologiens advokater.

Med hensyn til arkæologers vilkår hører vi fra institutterne, at de nyudklækkede arkæologer i dag som regel går direkte ud i udgravningsjobs. Sammenlægningen af museer til færre, større enheder har betydet, at nogle museer er begyndt af fastansætte en større andel arkæologer end tidligere, også med henblik på varetagelse af andre opgaver end udgravning. Vi kan håbe, at det på længere sigt kan fastholde flere i faget ud over 40-års alderen. FaF vil spændt holde øje med udviklingen.

Efter min mening er der stadig brug for en forening, hvor medlemmerne kan vidensdele nye fund, perspektiver og meninger. FaF har tidligere inviteret til fysiske foredrag, men siden 2020 har vi holdt dem via Zoom – i en periode som et månedligt "Stamtisch" med foredrag om arkæologi i ind- og udland. Zoom kan fungere som et alternativ, der er mere uformelt og måske faktisk inspirerer til diskussion, men vi ønsker også at kunne arrangere fysiske møder, og fælles arrangementer i form af seminarer og ekskursioner ligger højt på ønskelisten.

Der er også brug for FaF som en interesseorganisation, hvor vi som fagligt fællesskab kan pege på fagets udfordringer og løsninger. I dag har FaF i underkanten af 200 medlemmer. En af vores tidligere formænd har udtalt, at vi skal være mindst 300 for at kunne lægge vægt bag udtalelser i offentligheden og henvendelser til f.eks. embedsværket.

Med det ganske store antal arkæologer, som er udklækket fra universiteterne og især arbejder på museerne, men også i andre funktioner i samfundet, burde 300 medlemmer være et realistisk mål. Jeg vil derfor slutte med en optimistisk opfordring til alle medlemmer om at sprede viden om FaF, så foreningen kan vokse.

Referencer

Beck, A. 2010: Aha! Sådan gør man I Sverige. Refleksioner efter et seminar. *Arkæologisk Forum* 23, 43-44.

Foreningen af Fagarkæologer & Dansk Magisterforening 2015: *Arkæolog på lokalmuseerne i 2013. En kvantitativ analyse*. <http://www.archaeology.dk/15769/Ark%C3%A6ologp%C3%A5lokalmuseerne> (tilgået 25.04.2024).

Hansen, B.B., M. González, M. og C. B. Petersen 1999: Interview med rigsantikvar Steen Hvass. *Arkæologisk Forum* 1, 18-23.

Jensen, M.B. 2003: Udpegning af kulturarvsarealer. *Arkæologisk Forum* 9, 16-20.

Johansen, E. 2001: Den nye museumslov og arkæologien. *Arkæologisk Forum* 5, 21-24.

Kulturarvsstyrelsen 2009: *International evaluering af vidensudviklingen i forbindelse med den arkæologiske undersøgelsesvirksomhed efter den nye museumslov fra 2002*.

https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/fortidsminder/dokumenter/International_evaluering_af_den_arkaeologiske_uundersogelsesvirksomhed.pdf (tilgået 25.04.2024).

Lund, J. 2008: Museumsloven og Forskningen. *Arkæologisk Forum* 18, 28-31.

Rostock, J. 2007: Arkæologi som Forretning – om en diskurs med uheldige konsekvenser. *Arkæologisk Forum* 17, 33-38.

Rostock, J & U. Odgaard 2015: Arkæologen er løs.... Fagets udviklingsmuligheder set i lyset af undersøgelsen Arkæolog på lokalmuseerne. *Arkæologisk Forum* 33, 42-46.

Villumsen, T. & T. Borake 2009: Politisk Arkæologi & Arkæologisk Politik. *Arkæologisk Forum særnummer 2009*, 1.

Voss, O. & J. Rostock 2002: Den arkæologiske kulturarv skal sikres – røster i debatten omkring spørgsmålet: hvordan? *Arkæologisk Forum* 7, 25-33.

Forfatteroplysninger:

Ulla Odgaard, Ph.d. og seniorforsker
(altid som projektansat)

Forfatteren kan kontaktes på:
odgaard@archaeology
ulla.odgaard@gmail.com

ARKÆOLOGISK FORUM

Redaktion

Anna Beck (ansvarshavende redaktør)

Jette Rostock

Kamilla Ramsøe Majland

Mette Palm

Ole Thirup Kastholm

Signe Lützu Pedersen

Stefanie Langaa Jensen

Line Lerke

Louise Søndergaard

© Forfatterne og Arkæologisk Forum

Artikler, indlæg og billeder må ikke gengives i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen eller forfatterne.

Skriv til Arkæologisk Forum

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag.

Kontakt redaktion@archaeology.dk

Peer review

Artikler, som indeholder forskningsbidrag, bliver som udgangspunkt peer reviewed.

Abonnement

Oplysninger om abonnement eller medlemskab af FaF findes på

www.archaeology.dk

Forsideillustration

Billederne stammer fra dette nummer side 19, 44 og 58.

Udgiver

Arkæologisk Forum udgives af FaF –
Foreningen af Fagarkæologer

Grafisk tilrettelægning

Bente Stensen Christensen

Tryk

Stibo Complete

Oplag 210 stk.

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift, der har til formål at bidrage aktivt til fagets udvikling og fremtid ved at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt.

Arkæologisk Forum ønsker at etablere et sted og en kontekst, hvor faglige diskussioner kan finde sted.

I hvert nummer vil læseren blive mødt af en bred vifte af artikler – en mosaik, hvor delene tilsammen danner et aktuelt og mangfoldigt billede af videnskaben arkæologi, og hvor fagets dynamiske samspil med andre videnskaber, det politiske rum og det omgivende samfund træder klart frem.

Arkæologisk Forum udgives af Foreningen af Fagarkæologer, og henvender sig naturligvis til foreningens medlemmer, men også enhver anden, der interesserer sig for arkæologien samt dens rolle og vilkår i verden i dag.